

NORD-TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE

SØR-TRØNDELAG
FYLKESKOMMUNE

HEDMARK
FYLKESKOMMUNE

Åarjelsaemien laavenjostoelatjkoe boelhken 2010-2013

Dah laavenjostoejuejmieh leah Saemiedigkie Nøørjesne, Nordlaanten fylhkentjielte, Noerhte-Trøøndelaagen fylhkentjielte, Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjielte jñ Hedmaarkhen fylhkentjielte.

Latjkoen ulmie

Saemien kultuvrem, giëlem jñ siebriedahkem nænnoestidh jñ vääjnoes darjodh.

Latjkoen väärome

- Dah saemieh leah akte åålmege aktine tjænghkies histovrine, kultuvrine, giëline jñ vuekiejgujmie
- Dihte latjkoe edtja akten ihkuve tjæadtjoen laavenjostose sjiehteladtedh guejmiej gaskem, dejnie aamhtesinie mah leah saemiej bijre, jñ saemien dajvine åarjelsaemien fylhkine.
- Dah guejmieh tjuerieh aktem eadtjohke diëdtem ektesne vaeltedh edtja saemien kultuvrem jñ siebriedahkejielemem gorredidh jñ evtiedidh.
- Tjuara dam åarjelsaemien siebriedahkem nænnoestidh, jñ dihte saemien siebriedahke tjuara nuepieh utnedh jñtjemse evtiedidh jñtsinie ulmine.
- Dihte latjkoe edtja viehkiehtidh dam åarjelsaemien dajvem evtiedidh ektine dejnie nasjovnale saemiepolitihkine jñ dej gaskenasjovnale diëdtigujmie
- Fylhkentjielten räälle goh regijovnalpolitihkeles aktoøre hijven nuepieh laavenjostose jñ evtiedæmman vadta åarjelsaemien dajvesne

Dah guejmieh daejnie bæjhkoehdieh dah daan bijre räärestalleme:

Vuekieh

Dah saemieh åarjelsaemien dajvesne veasoe jñ leah vyøseme, jñ dajvem nåhtadamme guhkede gietjeste. Dihte dajve stoerre jñ jåhta jñnjh politihkeles jñ reeleles raasti rastah. Daate tsihkestahta aktem tjænghkies jñ ållesth barkoem fylhkenraasti dääresth, edtja dam åarjelsaemien åålmege daerpiesvoeth jñ iedtijh vaarijelih. Dah guhkies geajnoeh jñ ihke saemieh dan bårrode veasoe dorje guktie dah faalenassh

jih institusjovnh, mah edtjeh dam jaarjelsaemien aalmegem gaagkestidh, tjuerieh bårrode årrodh, jih biejesovvedh ovnessie maadhsijjide dejnie golme dajvine. Uvtemes edtja joekoen darjomh daarjoehdih mah lea nyjsenæjjide jih noeride.

Jijnjh ovnessie saemien jih nørjen institusjovnh dennie jaarjelsaemien dajvesne dam jaarjelsaemien aalmegem gaagkestieh.

- Dichte jaarjelsaemien siebriedahke nænnoes institusjovnh daarpesje edtja dejtje saemien iedtjide gorredidh.
- Daerpies nænnoes nedteviermiejgumie dej ovnessie institusjovni gaskem edtja daan-beajjetje vierhtieh bøøremeslaakan nuhtedh.

Saemien kultuvre jih siebriedahke leah behtjedimmien nuelesne dehtie nørjen stoerresiebriedahkeste gellielaakan. Dam maahta jalloedidh aktine eadtjohke jih voerkes soejkesjimmine fylhken daltesisnie. Daate joekoen vihkeles gosse ussjede dan baatsose mij dajvem nuhtie jijnjh tjieltine. Dichte krøøhkeme saemien kultuvre, jeliemasse jih siebriedahkeevtiedæmman tjuara soejkesjimmine sjiehteladtedh guktie ij dejtje aejtieh, bene guktie dah evtiedimmienuepieh aadtjoeh.

- Dah guejmieh sijhtieh viehkiehtidh dejtje saemien gyhtjesside buartan biejedh gaajhkene giehtedimmiesuerkine, jih buerebe bievnesh vedtedh altese laavenjostoguejmide juktie dam barkoem saemien gyhtjessigumie nænnoestidh.
- Dah guejmieh sijhtieh laavenjostosne dej jeatjah aktøørigumie viehkiehtidh maahtoem gyhtjesside bijre evtiedidh, ovnessie faagesuerkiej sisnjeli.

Gaskenasjovnale tjelmiejgumie lea saemien, jih joekoen jaarjelsaemien gie, åtneme goh hævhtadihks gielh. Edtja gielen evtiedimmienuepieh gorredidh g.j saemielaaken tjirr. Gorredimmie jih evtiedimmie dehtie saemien gieleste tsihkestetieh dah maanah jih noerh riektes nuepieh aadtjoeh dam gielem lieredh jih aaj dam nåhtadidh.

- Byøgkeles æjviedtjeh diædtem utnieh meatan årrodh aktem eadtjohke diædtem vaeltedh juktie dam saemien gielem gorredidh jih evtiedidh ovnessie daltesinie. Dah guejmieh tuhtjeh daerpies darjomigumie aelkedh edtja dam jaarjelsaemien gielem jealajidh.

Gylhkentjielh dam æjviedædtem dan jaarhkeøøhpehtæmman utnieh, jih diædtem utnieh eadtjohkelaakan meatan årrodh dam saemien gielem gorredidh jih evtiedidh jaarhkeskuvline. Reaktavåaroemisnie øøhpehtæmmielaakesne lea aaj dej geerve almetji reaktah maadth- jih jaarhkeøøhpehtæmman, jih destie aaj akte sjære reakta øøhpehtæmmiem aadtjodh saemiengiesne.

- Dah guejmieh sijhtieh barkedh juktie eensie saemien faalenassh aarhskuvle,- maadthskuvle jih jaarhkeskuvledaltesisnie gorredidh, jih aaj faalenassh mah leah sjiehtesjamme dan jollebe øøhpehtæmman. Tsihkestahka vielie staates beetnehvierhtieh tjieltide jih fylhkentjieltide bætieh edtja maahtoelutnjemem saemien buektiedidh.

Baatsoe lea dihte vihkelommes jieleme jaarjelsaemien dajvesne, bene seamma æjkien aaj dihte vihkelommes kultvreguedtje biehkje. Jieleme nåakelaakan dam bigkemem dejnie dajvine tøøllie, jih gosse

juvrh pleekieh. Akte lihke laavenjostoe laavenjostoe gaskem daej gyhtjelassi bijre lea dan ávteste vihkles. Aaj vihkles dejtie nuepide vuartasjidh dam báatsoem vijriebasse evtiedidh, g.j. vielie aarvoesjugniedimmiem tjírreh jieleemisnie.

- Dah guejmieh sijhtieh viehkiehtidh dam govlesadtemem bueriedidh dan dajveátnoen bijre, tjielteraasti dáaresth
- Aarvoesjugniedimmiem báatsosne lissiehtidh

Duedtie dennie áarjelsaemien dajvesne lea vihkles goh kultuvreguedtje, goh akte biehkje mij identitetem sjugnede jih goh saemien jieleme. Duedtie maahta vielie barkoesijjeh buektiehtidh, jih lea aaj vihkles gosse edtja saemiengielem nænnoestidh.

Sijjeh gusnie maahta kultuvrine giehtelidh lea vihkles edtja maahtoem jih jielemh evtiedidh, jih kultuvrelle jih sosijale baanth nænnoestidh jih váaromem tseegkedh dan tjáenghkies identifikasjovnese.

- Dah guejmieh sijhtieh barkedh dam aktivyøki barkoem váajnoes darjodh kultuvren jih jielemen gaskem, bene aaj sijjiem sjugniedidh daaletje kultuvrese goh daanhtsoe, teatere, musihke, lidteratuvre j.v.

Dahkoesoejkesje

1. Gíele

Gaskenasjovnale tjelmiej tjírreh dellie saemien akte hávhtadihks gieles, jih áarjelsaemien lea de j saemien gieli gaskem mij lea støøremes vaahresne gaarvanidh. Váájnoe goh dah tjírrehtamme gieledarjomh hijven orreme gielen jealajimmeste, bene annje lea vihkles gielebarkojne jáarhkiedh. Dah guejmieh sijhtieh dannasinie barkedh gielejarngh tseegkedh Aarbortesne jih Snáasesne, jih Aajege saemien gieles – jih maahtoejarnghem Rørosesne vijriebasse evtiedidh.

- Dah guejmieh sijhtieh viehkiehtidh dáarjelidh reerenassen dahkoesoejkesjem saemien gielide.
- Tjuara sjierelaakan bæjjese vaeltedh dejtie haestemidie mah báateme saemien gieli reeremedajven gielhtie.
- Dah guejmieh sijhtieh skreejrehtidh vielie dotkernasse áarjelsaemien gielen sisnjelen

2. Øøhpehtimmie / Maahtoe

Dah gielehaestemh leah lihke ektiedamme øøhpehtimmiefaalenassese. Dah guejmieh edtjeh barkedh guktie nuepie sjædta aktem állesth øøhpehtimmiem tjírrehtidh saemien faagi sisnjeli. Dah guejmieh sijhtieh joekoenlaakan fokusem biejedh buerebe daajroesvoetese jih vielie staates beetnehdáarjose fylhkentjietide jih tjietide, juktie Maahtoelutnjemem – saemien illedh.

Fylhkentjietlth jih Saemiedigkie edtjeh ektesne barkedh juktie

- dáárrehtimmiem bueriedidh lohkehtæjjafaamojste
- tseegkedh jih iktedidh daaletje jih orre stipendeøørnegh jollebe øøhpehtæmman
- nedteviermiebigkemem nænnoestidh

- learoeverhtieh evtiedidh
- saemien maahtoem gorredidh lohkehtæjja-øøhpehtimmesne
- dåårrehtimmiem bueriedidh learohkijstie jñh studentijste
- geerveøøhpehtimmiem nænnoestidh saemien gielesne

Dah guejmieh edtjieh ektesne staateles jñh tjielten æjvieladtjñh meatan vaeltedh daennie barkosne.

Dah guejmieh sijhtieh aktem nedteviermiem tseegkedh Saemiedigkien jñh sjyøhtehke jaarhkeskuvli gaskern.

Dah guejmieh sijhtieh vuarjasjæmman tjielke maahtoste sjiehteladtedh, jñh barkoepryøveste sjyøhtehke faagesuerkine, gosse lea saemien tjielke maahtoen bijre.

Fylhkentjielth jñh Saemiedigkie sijhtieh barkedh aktem ferriedihks faageøøhpehtimmiem gorredidh saemien baatsosne jñh duedtesne. Dah guejmieh sijhtieh barkedh ihke vielie liehtæjjasijjieh baatsose jñh duadtan jaarjelsaemien dajvesne tseegkesuvvieh. Dah jaarhkeskuvlh, mah diedtem utnieh duedtien jñh baatsoen faageøøhpehtæmman, jñh aaj sjyøhtehke guejmieh, sijhtieh barkedh guktie dah skuvlh nuekies vierhtieh aadtjoeh guktie dah dam barkoem eensilaakan dahkasjieh.

Dah guejmieh sijhtieh ektesne aktem lohkemeprogrammem evtiedidh dan jaarhkeskuvlese. Programmen ulmie edtja årrodh ij naan learohke edtja jaarhkeskuvlem illedh bielelen dam vihkelommes daejremem utnedh saemien histovrijen, kultuvren jñh siebriedahkejielemen bijre.

3. Bievnesnesh

Dah guejmieh aktem tjæenghkie diedtem utnieh ihke dah årrojñh jñh byøgkeles suerkieh fylhkesne maahtoem utnieh saemien gyhtjessig bijre. Dah guejmieh sijhtieh jñjtsh nedtesæjrojne jñh jeatjah vuekine sjyøhtehke bievnesnesh saarnodh.

Saemiedigkie edtja bievnesnesh vedtedh nedtesæjrojne jñh bievnesehælløjne fylhkentjielti barkoen bijresaemien gyhtjessigujmie.

Fylhkentjielth jñh Saemiedigkie sijhtieh laavenjostosne bievnedh Saemiedigkien bijre, Saemiedigkien veeljemelåhkoen bijre jñh saemiedigkieveeljemen bijre dejtie barkijidie, learohkidie jñh årrojidie dejnie fylhkentjieltine. Guessieh fylhkentjielten institusjovnine edtjieh aaj dagkerh bievnesnesh gaavnedh fylhkentjielten nedtesijjine jñh bievnesehælløjne. Saemiedigkie edtja tjieltide faasseldidh bievnesetjaalegigujmie Saemiedigkien, saemielåhkoen jñh saemiedigkieveeljemen bijre, jñh aaj bievnedh jñh bihkedidh gosse daerpies.

Dah bievnesnesh edtjieh dan gåhkese gåarede, aaj saemiengielesne årrodh.

4. Meedija

Dah guejmieh sijhtieh barkedh aktem allesth meedijafaalenassem buektiehtidh TV'esne, raadijovesne jñh plaerine. Edtja joekoenlaakan daarjoehtidh programmh maanide jñh noeride evtiedidh. Byøroe aaj aktem stipendeøørnegem evtiedidh edtja daarrehtimmiem bueriedidh saemien gielebarkose meedijan sisnjelen.

5. Dajvereereme kultuvrevaarjelimmine

Dah fylhkentjielth jñh Saemiedigkie sijhtieh laavenjostedh dajvereeremen aamhtesi bijre Planforumen tjirrh.

Fylhkentjielth jñh Saemiedigkie sijhtieh daarjoehtidh jñh bihkedidh dejtje tjietide dennie jaarjelsaemien dajvesne gusnie bovtsigujmie giehte, guktie aktem boøremeslaakan dajvereeremem buektehte mij dam saemien baatsoem gorrede. Dah guejmieh edtjeh aktem vielie æliedihks laavenjostoem darjodh reeremen bijre kultuvrevojhtesishtie kultuvrevaarjelimmielaaken mietie, m. mieriedimmie faageles diedtejoekedimmien bijre kultuvrevojhteselaaken mietie, 3. § laavenjostoediedte.

Dah guejmieh diedtem utnieh laavenostoetjåanghkoeh tjirrehidh fierhten jaepien, kultuvrevaarjelimmien jñh dajvegyhtjelassi bijre reereles daltesisnie.

6. Kultuvrejarngh jñh museumedarjome

Sijti Jarng, Saemien Sijte jñh Rørosmuseet leah joekoen vihkeles sijjeh dan kultuvre- jñh museum-darjomasse.

Dah guejmieh edtjeh barkedh guktie nænnoestidh tjaeleldh bæjhkoehummiem, gorredimmien jñh øøhpehtsem dehtie saemien kultvrehistovrijeste dajvesne.

Dah guejmieh dam tseegkeme nasjovnale museumenedtevierniem daarjoehtieh, jñh sijhtieh Saemiedigkien jñh fylhkentjielten reeremediedtine viehkiehtidh guktie minngemosth dan boøremeslaakan sjædta goh gaaarede. Nedteviernien ulmie lea laavenjostoem museumi gaskem evtiedidh, mah saemien kultvrehistovrijem utnieh goh akte biehkke altese darjoste.

Dah guejmieh edtjeh barkedh guktie Saemien Sijte evtiesåvva aktem nedtevierniesijjiem utnedh saemien museumbarkose daennie dajvesne, museumjarkelimmien mietie. Vihkeles laavenjostoeåårganh sijhtieh årroddh dah jeatjah saemien museumh, Sijti Jarng, Rørosmuseet, saemien institusjovnh Sveerjen bielesne, jñh jeatjah laavenjostoeuejmieh.

Saemiedigkie lea aamhtesisnie 32/02 "Sametingets politikk for det sørsamiske området" nænnoestamme Saemien Sijtem jñh Sijti Jarngem vijriebasse evtiedidh guktie dah aktem gamte kultuvrejarngefunksjovnem utnieh dajvesne. Dihte sæjhta jiehtedh dah guejmieh Saemiedigkiem daarjoehtieh dennie barkosne Saemien Sijtem evtiedidh. Vuartesjh Saemiedigkien nænnoestimmie aamhtesisnie 43/02.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh vijriebasse evtiedidh aktem kultvrepærhke ektiedimmesne Sijti Jarngese, Aarbortesne. Dihte pærhke edtja goh maahtoeøøhpehtæjja årroddh jaarjelsaemien bigkemevuekeste.

Dah guejmieh edtjeh seamma tijjen barkedh hijven jñh gellielaaketje gaavnedimmiesijjeh evtiedidh saemien kultvrese dejnie golme regijovnine jaarjelsaemien dajvesne.

7. Gærjagætietie

Dah guejmieh edtjeh viehkiehtidh bievnesh jñh bihkedassem gaskemsh juekedh, sinsitnien faageles gærjagætietietjåanghkojne meatan årroddh jñh laavenjostedh kuvsi jñh jeatjah øøhpehtimmiedarjomi bijre

saemien lidteratuvresne, kultuvresne jñh gærjagåetiedienesjinie dejtie barkijidie skuvle- jñh almetjegærjagåetine.

Dah guejmieh sñjhtieh viehkiehtidh dam årjelsaemien maahtogærjagåetiern evtiedidh Sñjti Jarngesne. Tjuara dam giehteldimmiem bæjjese bigkedh guktie gærjagåetie, ektine Saemiedigkien gærjagåetine jñh Nordlaanten fylhkengærjagåetine, maahta aktem eatjohke aktøørem årroddh årjelsaemien maahtoebigkemisnie. Dah guejmieh edtjieh nænnoestidh jñh evtiedidh dejtie årjelsaemien gærjabusside Aarbortesne jñh Åarjel-Trøndelaagesne. Vihkeles abpe årjelsaemien dajve aktem gærjabussefaalenassem åtna. Dah guejmieh sñjhtieh dan åvteste barkedh aktem orre gærjabussem åestedh Åarjel-Trøndelaagesne.

Dah guejmieh sñjhtieh barkedh dam gærjaveahkam årjelsaemien lidteratuvresne stueriedidh jñh orrestidh dejnie årjelsaemien gærjabussine.

8. Teatere

Teatere akte vihkeles tsavtshvierhtie edtja årjelsaemien kultuvrem, gñelem, identitetem jñh jñjtjedomtesem nænnoestidh. Dah guejmieh edtjieh ektesne barkedh aktem eensi vårømem giehteldæmman gorredidh Åarjelsaemien Teaterasse.

9. Kultuvreøørnedimmieh jñh festivalh

Dah guejmieh tuhtjieh hijven øørnedimmiejgumie kultuvre-jñh gaarsjelimmien sisnjelen jñh festivaligumie, jñh sñjhtieh barkedh dejtie darjomidie nænnoestidh dennie årjelsaemien dajvesne.

10. Staaresaemieh

Dah guejmieh sñjhtieh laavenjostedh stuerebe fokusen bñjre dej staaresaemien haestemi bñjre, jñh laavenjostose skreejrehtidh stoerrestaari gaskem.

11. Jielemeevtiedimmie

Dah guejmieh sñjhtieh laavenjostedh evtiedimmien, vuesiehtimmien jñh tñjelkestehtemen bñjre saemien jielemepolitihkeste.

Dah guejmieh vuesiehtieh dan laavenjostoelatjkose Saemiedigkien jñh Innovasjovne Nøørjen gaskem jñh sæjhta viehkiehtidh dam latjkoem däärjelidh.

Saemiedigkie edtja meatan sñjdtedh dennie barkosne fylhken soejkesjigumie jñh dej baaltese soejkesjetjaatsegigumie, juktie darjomh iktedidh edtja dam årjelsaemien siebriedahkem evtiedidh.

Dah guejmieh bæjhkoehtieh vihkeles sñjiehteladtedh ohtjegiehteldæmman dejnie årjelsaemien dajvine. Dah guejmieh sñjhtieh laavenjostedh juktie aktem buerebe sñjiehtesjimmiem buektiehtidh dejstie tsavtshvierhtijste regijovnesne dan ohtjegiehteldæmman jñh kultuvre goh jieleme.

Dah guejmieh sñjhtieh barkedh saemien entreprenørevoetern nænnoestidh.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh dam baatsoem goh jieleme vijriebasse evtiedidh. Baatsoe viehkehte vihkeles aarvoeh sjugniedidh dennie jaarjelsaemien dajvesne, lissine dihte akte vihkeles kultuvreguedtje. Dah guejmieh sijhtieh kultuvrebasert jielemeevtiedimmiem daarjoehtidh edtja dam jaarjelsaemien baatsoen kultuvrelle sjierevoetem gorredidh. Juvre jih bigkeme eatnamisnie leah akte stoerre aajhtoe baatsoebarran. Dah guejmieh sijhtieh darjomi bijre laavenjostedh mah maehtieh skaara-ulmide heerredidh.

Dah guejmieh sijhtieh prijoriteredh darjomh mah leah sjiehtesjamme noeride jih nyjsenæjjide juktie dam baetijen aejkien gorredidh jaarjelsaemien baatsoe.

Dah guejmieh sijhtieh laavenjostedh atnoen bijre dehtie saemien kultuvreste fealadimmesne. Vihkeles aktem tjjelkevoetem jih saetniesvoetem gorredidh, guktie dah saemien iedtjh, njoelkedassh jih vuekieh leah.

Dah guejmieh leah siemes viehkiehtidh duedtiem evtiedidh, guktie dihte akte jielije saemien jieleme sjædta, jih mierietsiehkide duadatan bueriedidh goh kultuvre, faage jih jieleme. Juktie maahtoem nænnoestidh jih vielie almetjh duedtiejeliemasse daårrehtidh, dah guejmieh sijhtieh sjiehteladtedh bihkedassese jih lierehtæjjaøørnegidie faagesne.

12. Healsoe

Dah guejmieh leah siemes barkedh juktie dihte saemien åålmege aktem seammavyørtogs jih eensie healsoe-jih sosijalefaalenassem åådtje.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh raerieh gaavnedh guktie dihte prosjekte "Åarjelsaemien raeriestimmiedienesje healsoe- ji sosijalegyhtjelassine jaarjelsaemien dajvesne" tjåadtjoen sjædta.

13. Raasteregijovnale /gaskenasjovnale laavenjostoe

Dah guejmieh sijhtieh saemien gyhtjelassh Nøørjesne akten gaskenasjovnale aalkoealmetjevuaajnose biejedh. Dah guejmieh edtjeh leenigujmie Sveerjen bielesne laavenjostedh juktie dam jaarjelsaemien siebriedahkeevtiedimmiem nænnoestidh jih aktem maahtoejoekedimmiem buektiehtidh.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh edtja Interreg-laavenjostoem evtiedidh jih nænnoestidh.

2. Dåarjelimmie

Fierhten jaepien edtja tjåanghkoeh høøllestidh reereles jih politihkeles daltesisnie. Dihte aajkoe dej tjåanghkoegujmie lea reektehtse, laavenjostoe jih iktedimmiem. Reektehtseboelhke kalenderejacpiem daåerede. Dihte laavenjostoe daan latjkoen tjirrh lea jijtjevyljehke baasisesne seammavyørtogs guejmiej gaskem. Dihte latjkoe ij laavenjostoem heerredh mij ij leah neebnesovveme daennie latjosne. Sæemies dejstie aamhtesistie latjosne maehtieh joechts ulmiem jih prijoritetem utnedh dejue ovnessie guejmijde.

Latjkoem staerede fierhten njieljien jaepien jih ajve dah guejmieh maehtieh jarkelimmieh darjodh latjoetjaalegisnie. Maahta latjkoem hiejhtedh 6 aski bieljelimmie.

Fierhte økonomeles diēdte, ektiedamme tjrrehtəmman dehtie sjiere darjomistie latjkosne, tsihkestahta jjtsh politihkeles gietedimmieh.

Daam latjkoem dorjeme 5 – vijhte tjaaleginie, jth dah guejmieh fiereguhtem utnehte.

Karaspjuka 27.04.10

Saemiedigkie

Egil Olli

Presidente

Hamar 1/6-10

Hedmaarhken fylhkentjielte

Siv Tørudbakken

Fylkenraerien åvtehke

Bodo 24/6-10

Nordlaanten fylhkentjielte

Odd Eriksen

Fylhkenraerien åvtehke

Trondheim 08.06.10

Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjielte

Tore O. Sandvik

Fylhken åejvie

Slumbjies 14. jūni 2010

Noerhte-Trøøndelaagen fylhkentjielte

Alf Daniel Moen

Fylkenraerien åvtehke

Åarjelsaemien dajve

Dihthe åarjelsaemien dajve lea vijries. Øørnedimmien gaavhtan jñh politihkeles daate akte geerve dajve aktine joekehts årromemaalline jñh infrastruktuvrine. Dah guejmieh leah dannasinie maereles åtneme dam dajvem juekedh golme regijovnine, gosse edtja dajvem buerkiestidh.

Regijovne noerhte

Åarjelsaemien gieledajve Nordlaantesne lea Saltfjellet ræjeste noerhtelisnie, fylhkenraasten gåajkoe Noerhte-Trøøndelaagen vøoste årjene, jñh lea akte bielie dehtie åarjelsaemien ektievoeteste. Dihthe båtsoe lea vihkeles dan saemien kultuvre daennie dajvesne. Dennie noerhteregijovnesne akte jñjtse saemienskuvle mij lea Aarbortesne, gusnie aaj Sijti Jarng – Saemien Kultuvrejarng dan åarjelsaemien dajvesne Nordlaantesne. Jarng tseegkesovvi jaepien 1984 jñh dihte byøgkeles rihpestimmie lij suehpeden 1987. Guktie nomme jeahta, dle Sijti Jarng lea dan saemien siebriedahken jarng. Jarngen darjoe lea bievnesh, kuvsjh, kultuvrejaarjelimmie jñh tjøonghkeme, jñh gærjah jñh tjaalegh saemien histovrijen bijre evtiedieh jñh olkese luejhtedh. Sijti Jarng, ektine Fylhkengærjagætine Nordlaantesne, diedtem åtna dan saemien gærjabussese. Gellie ovmessie siebrie regijovnesne, goh duedtiesiebrie, teatere-, jieleme- jñh siejhme kultvresiebrie. Dennie åarjelsaemien dajvesne Nordlaantesne øøhpehtimmiem vadta åarjelsaemien gielesne maana- jñh noereskuvledaltesisne Saemienskovesne, jñh såemies tjielten maana-jñh noereskuvline. Jårhkeskuvlen daltesisnie aaj øøhpehtimmiem saemiengielesne vadta, jñh aaj øøhpehtimmiem saemiengielesne tjirrehtamme goh kuvsje geerve almetjidie. Akte maanagierte Aarbortesne saemien kultuvre-jñh gieleskreejrehtimmiem faalehte. Dihthe kultuvrejarng Aarbortesne aktem lihke laavenjostoem åtna, jñh aktem diedtem åtna, dan saemien kultuvrepaarhkese Maajejaevresne.

Åarjelsaemien Teatere teateredarjojne giehtele åarjelsaemien dajvesne. Teatere tseegkesovvi jaepien 1985 jñh lea øørnedamme goh akte siebrie gusnie saemieh mah iedtem utnieh teaterisnie leah meatan. Barkoen ulmie lea aktem ihkuve teatergiehteldimmiem tseegkedh åarjelsaemien dajvine Nøørjesne.

Regijovne gaskoeh

Dihthe gaskoeh regijovne dehtie åarjelsaemien dajveste lea åajvahkommes abpe Noerhte-Trøøndelaagen fylhke, bielelen dejtje dajvide Follafovlen noerhtelisnie jñh E14 'en årjielisnie Skierdesne jñh Meråkerisnie, jñh lissine abpe Fovsennjaarke. Dah saemieh joekeen bårrode årroeminie bijre jarkan abpe fylhkesne. Dajvesne ållesth 6 båtsoesjñth. Åarjelsaemieh veasoeht dejnie ellen jeanatjommes tjiehtine fylhkesne.

Jijnjh åarjelsaemien institusjovnh fylhkesne:

Dihthe åarjelsaemien museume Saemien Sijte, Snåasen tjieltesne, akte vihkeles institusjovne. Daelie institusjovnh goh Saemiedigkie, Duodji Instituhtta, Gaskedajven båtsoetjielte jñh Båtsoeburriej reereme Noerhte-Trøøndelaagesne sijjiem utnieh Saemien Sijtesne. Daennie regijovnesne lea vihkeles Saemien Sijte åådtje altese maahtoem bigkedh jñh øøhpehtsvoetem evtiedidh, guktie dihte maahta geajnoem vuesiehtidh dennie åarjelsaemien kultuvre-evtiedimmesne, siebriedahkebigkemisnie jñh jielemeevtiedimmesne, jñh ihke dihte båtsoe aktem hoksehtimmiekontovrem åådtje. Dah guejmieh tuhtjeh vihkeles aktem saemien gielejarngem tseegkedh daennie dajvesne, Snåasen tjieltesne.

Åarjelsaemien hearra jñh hearran kontovre åarjelsaemide lea Snåasesne. Åarjel-saemiej skuvle aaj Snåasesne, mij maadthskuvlefaalenassem åtna dejtje voenen åarjelsaemien maanide jñh learohkidie mah tjuerieh internatesne årrodh. Skuvle lissine maajhøøhpehtimmiem learohkide vadta, mah aaj maehtieh

boelkhk árroth skuvlesne jñh internatesne. Aktem áarjelsaemien maanagiertem aaj aalkeme skuvlesne. NRK Sámi Radio aaj Snáasesne.

Dejstie jeatjah faalenassijste dan áarjelsaemien áálmegasse maahta joekoen neebnedh:
Kråangke jáarhkeskuvle, mij diédtem átna áarjelsaemien øøhpehtimmiem vedtedh. Lohkehtæjja mij áarjelsaemien gïelesne øøhpehte, skuvlesne barka. Akte learohkedächkie øøhpehtimmiem áádtje áarjelsaemien gïelesne, seamma æjkien goh skuvle aaj øøhpehtimmem áarjelsaemien gïelesne vadta learohkidie jeatjah jáarhkeskuvline, viehkine guvvietellefovneste.

Kråangken jáarhkeskuvle aaj duedtiem goh jáarhkekuvsje faalehte. Laavenjostosne Duodji Instituhttine jñh vytnesjæjjajgujmie dah learohkh mæhtieh, gosse kuvsjem tjürrehtamme, vielie faageøøhpehtimmiem / lierehtimmiem áádtjodh, dejnie ássjaldahkine 'svennepryøvem' darjodh. Olav Duunen jáarhkeskuvle faalenassem átna báatsoefaagen sisnjelen.

Noerhte-Trøøndelaagen Jolleskuvle, goevtese Lievenge aktem sjiere diédtem átna øøhpehtimmiem faalehtidh áarjelsaemien gïelesne jñh kultuvresne jolleskuvledaltesisnie.

Regijovne áarjel

Dihthe áarjemes dajve lea Merákeristie noerhtene Engerdalen gáajkoe áarjene jñh Oppdal/Trollheimen jillene, aaj gohtjesovveme Røros-saemien dajve. Dihthe dajve váájnoe goh akte iemie regijovne mij aaj sveerjen bieliem faarhmeste, gusnie Rørose akte iemie jarngæ.

Jiene-jienebh saemieh Tráantesne sjædta ihke jienebh staaren gáajkoe juhtieh jñh Tráante akte vihkeles øøhpehtimmiestaare jñjnñh saemien noeride. Goevten 6.b. 2017 lea 100 jaepieh mænngan Tráante lij dihte sijjie dan ellen voestes saemien jaepietjáanghkose. Tráanten tjielte lea nænnoestamme aktem moenehtsem nammoehtidh mij edtja heevehtimmiejaepiem soejkesjidh jñh gyhtjellassigujmie barkedh ektiedamme dan "Saemien tjieltjéllasse Tráantesne".

Dihthe báatsoe dam bøøremes illedahkem átna abpe laantesne daennie dajvesne, jñh nuepie gáávnese aarvoesjugniedimmiem lissiehtidh. Áarjel-Trøøndelaage/Hedmaarkhen báatsoeburrij-reereme kontovrem átna Rørosesne. Dah lihkes goevtesh dejtie støøremes saemien siebride (NRL jñh NSR) dovne Hedmaarkhem jñh Áarjel-Trøøndelaagem geptjieh.

Ij leah naan institusjovnh mij lea Saemiedigkien nuelesne daennie regijovnesne. Rørosen jáarhkeskuvle, Rørosmuseet jñh lihkes byjjenimmiejarng Elgæsne jñh Praahkesne leah vihkeles ektievoeth, juktie fylhkentjélti jñh tjélti diédtem dan dienesjefaalenassese gorredidh dejtie saemide dajvesne.

Elgá skuvle Engerdalen tjieltesne Hedmaarkhesne, lea akte vaeniejuekeme maanaskuvle aktine øøhpehtimmiefaalenassine nøørjen jñh saemien learohkidie. Saemiedigkie aktem gïeleskreejrehtimmiemprosjektem Elgá skuvlese vedti, juktie áarjelsaemien gïelem jealajidh. Prosjekte eelki tjaktjen 2001, jñh orriji gjiren 2006. Prosjekteboelkhken aktem byjresem tseegki dan áarjelsaemien øøhpehtæmman Elgæsne, jñh desnie tjíelkesti daerpies gïeleskreejrehtimmiemprosjektem jñh faagide vijriebasse evtiedidh jñh vielie dotkedh. Vierhtiejgujmie staateste, Saemiedigkeste jñh Hedmaarkhen fylhkentjélteste, Elgá skuvle dam prosjektem guhkiedi aktene 3-jaepien boelhkesne. Elgá skuvle aaj

barkeminie learoeverhtievtiedimmine áarjelsaemien learohkúdie, jìh lissine prosjektevierhtieh áádtjeme edtja terminologijem evtiedidh siebriedahkefaagesne.

Praahken byjjenimmie- jìh lìhkesjarnge Rørosesne lea prosjekten "Sørsamisk opplæring ved heimeskolen" tjìrrh nammoehtamme goh akte dejstie golme vierhtieskuvlìjste (Aarborte jìh Snåase) mìj dièdtem átna saemien øøhpehtæmman áarjelsaemien dajvesne. Daan biejjien Praahke saemien- jìh aamhteseøøhpehtimmiem átna saemien learoesejkesjen mietie, jìh jeatjah maadskuvlh fylhkesne viehkehte.

Rørosen jáarhkeskuvle dièdtem átna dan seammaleejns øøhpehtæmman mìj lea Áarjel-Trøøndelaagesne. Learohkh mah øøhpehtimmiem saemiengielesne utnieh leah njìeljiengièrth sjidteme dej minngemes 5 jaepiej. Daan jaepien skuvle øøhpehtimmiem vadtà 11 skuvlide 3 ovmesse fylhkine jìh lea dan ávtteste akte vierhtieskuvle áarjelsaemien dajvesne.

Ihke vielie darjomh sjidti, jìh dannasinie daerpies dejtie øøhpehtimiefaaalenasside buerebelaakan sjiehteladtedh, Áajege samien gielesne jìh maahtoejarnge tseegkesovveme jaepien 2005. Dihte jarnge bøøti mænngan dihte prosjekte 'Rørossamisk opplæringsprogram' orriji. Áajegen darjoe lea gellielaaketje, jìh áajvahkommes gielebarkoen jìh saemien øøhpehtimiefaaalenassi bíjre gaajhkene daltesinie, jìh aaj nedteviermiegkeme jìh bíevnesebarkoe. Dihte jarnge lea Rørosen jáarhkeskuvlesne, jìh dah aajhterh leah Áarjel-Trøøndelaagen fylhkentjìelte, Hedmaarhken fylhkentjìelte jìh áejvietjìelte Rørose. Dah aajhterh jìh Saemiedigkie beetnehvierhtieh giehteldæmman dáarjoe. Lissine dieneste báata gosse dienesjh, øøhpehtimmiem saemien gielesne jìh lìjkieprojekth duaka. Uvtemes dièdtem átna dan Rørossaemien dajvese, bene jarnge dienesjh aaj víjriebasse deallehte.

Rørosmuseet dièdtem áádtjeme Áarjel-Trøøndelaagen fylhkentjìelteste edtja saemien kultuvreaerpiem gorredidh jìh saarnodh regjìjovnesne, jìh akte ihkuve faagebarkije tseegkesovveme jaepien 2002 raejeste. Glomdalsmuseet Hedmaarhkesne aktem jienebekultuvrelle daejreme-jìh maahtoejarngem goh prosjekte. Gáabpegh museumh leah meatan dennie nasjovnale museumnedteviermesne dejtie museumidie mah dièdtem utnieh saemien kultuvrehistovrijese. Áarjel-Trøøndelaagen fylhkegærjagáetie dièdtem átna dan gærjabussefaalenassese áarjene jìh láájkedimmie lissehte. Barkeminie dejniie maaksojne aktede orre gærjabusseste Áarjel-Trøøndelaagesne.

Tjáanghkan daah institusjovnh akte maereles byjrese. Dihte saemien áálmege dajvesne lea vaajtelamme vielie funksjovnh tjøønghkedh aktene tjáenghkies kultuvre,- maahtoe – jìh jielemejarngesne, guktie buektehte dam dáaresthfaageles byjresem bøøremeslaakan nuhtedh.